

निम्न माध्यमिक तहमा नेपाली शिक्षण गर्दा प्रयोग गरिने शैक्षिक सामग्रीको
अध्ययन

श्रीकृष्णप्रसाद कोइराला
क्याम्पस क्रमाङ्क : ७७/०६४
परीक्षा क्रमाङ्क: २३३०१५५/२०६६
त्रि.वि.वि. दर्ता नम्बर: १३६९७/०८७

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय नेपाली भाषा
शिक्षा विभाग स्नातकोत्तर तह (एम.एड.) दोस्रो वर्षको
नेपा.शि. ५९८ पाठ्यांशको प्रयोजनका
निमित्त प्रस्तुत

शोधपत्र

शिक्षाशास्त्र सङ्काय, नेपाली भाषा
शिक्षा विभाग सिन्धुली बहुमुखी क्याम्पस
२०६९

शोध निर्देशकको सिफारिस पत्र

त्रि.वि.वि. शिक्षाशास्त्र सङ्काय सिन्धुली बहुमुखी क्याम्पस सिन्धुली नेपाली भाषा शिक्षा विभागअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह (एम.एड.) दोश्रो वर्षका छात्र श्रीकृष्णप्रसाद कोइरालाले नेपा.शि. ५९८ पाठ्यांशको प्रयोजनका लागि सिन्धुली जिल्लाका निम्न माध्यमिक तहमा नेपाली भाषा शिक्षण गर्दा प्रयोग गरिने शैक्षिक सामग्रीको अध्ययन शीर्षकको शोधपत्र मेरो निर्देशनमा तयार पार्नु भएको हो । परिश्रमपूर्वक तयार पारिएको यस शोधपत्रबाट म पूर्ण सन्तुष्ट छु र आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

मिति:

.....

उपप्राध्यापक देवीप्रसाद सुवेदी
शोधनिर्देशक

स्वीकृति पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपाली भाषा शिक्षा विभाग सिन्धुली बहुमुखी क्याम्पस सिन्धुलीका छात्र श्रीकृष्णप्रसाद कोइरालाले सिन्धुली जिल्लाका निम्न माध्यमिक तहमा नेपाली भाषा शिक्षण गर्दा प्रयोग गरिने शैक्षिक सामग्रीको अध्ययन शीर्षकमा तयार पार्नु भएको शोधपत्र नेपाली विषयको स्नातकोत्तर तह (एम.एड.) का लागि उपयुक्त देखिएकाले स्वीकृत गरिएको छ ।

शोधपत्र मूल्याङ्कन समिति

क्र.सं.	नाम थर	हस्ताक्षर
१.	उपप्राध्यापक भानुभक्त गुरुङ (विभागीय प्रमुख)
२.	प्रा.डा. पारसमणि भण्डारी (बाह्य परीक्षक)
३.	उपप्राध्यापक देवीप्रसाद सुवेदी (शोधनिर्देशक)
४.	उपप्राध्यापक अर्जुनप्रसाद पौडेल
५.

मिति:

कृतज्ञता ज्ञापन

सिन्धुली जिल्लाका निम्न माध्यमिक तहमा नेपाली भाषा शिक्षण गर्दा प्रयोग गरिने शैक्षिक सामग्रीको अध्ययन शीर्षक चयन गरी यो शोधपत्र तयार पारिएको हो । यस शोधपत्र तयार पार्ने क्रममा आफ्ना अनेकौं व्यस्तता र समस्याका बाबजुद पनि आफ्नो अमूल्य समय दिई शोधपत्रको प्रारम्भदेखि उत्साहवर्द्धक प्रेरणा, कुशल निर्देशन तथा महत्वपूर्ण सुझाव दिई शोधपत्रको रूपरेखा तयार पार्न अनि परिष्कृत र परिमार्जन गरी अन्तिम रूप दिन आवश्यक सहयोग पुऱ्याउनु हुने आदरणीय गुरु उपप्राध्यापक देवीप्रसाद सुवेदीज्यूप्रति हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

यस शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा शोध प्रस्ताव लेखनदेखि शोधकार्यको समाप्तिपर्यन्त मलाई शोधपत्र लेखनको क्रममा देखिएका अप्ठ्याराहरू सुझाई आवश्यक सरसल्लाह, सुझाव एवम् सन्दर्भ सामग्री उपलब्ध गराई सहयोग पुऱ्याउनु हुने आदरणीय गुरु एवम् नेपाली भाषा शिक्षा विभागका विभागीय प्रमुख उपप्राध्यापक भानुभक्त गुरुडप्रति हृदयदेखि नै कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

छोटो समयमा आवश्यक सन्दर्भ सामग्री उपलब्ध गराई महत्वपूर्ण सल्लाह, सुझाव दिनु भई शोधपत्र लेखनकार्यमा प्रोत्साहित गर्नुहुने आदरणीय गुरु उपप्राध्यापकहरू अर्जुनप्रसाद पौडेल, कृष्णप्रसाद निरौलाप्रति आभार व्यक्त गर्दछु ।

शोधपत्र लेखनको क्रममा विद्यालयको वातावरण सहज बनाई आवश्यक सुझाव एवम् सहयोग पुऱ्याउनु हुने बैङ्कटेश्वर उ.मा.वि.बाहुनतिल्पुड प्रधानाध्यापक भीमप्रसाद अधिकारीप्रति कृतज्ञ छु । सोही विद्यालयका शिक्षक प्रतिनिधि रामप्रसाद अधिकारीलगायत सम्पूर्ण शिक्षकहरूको सहयोगप्रति आभारी छु । शोधपत्र लेखन कार्यमा आवश्यक सरसल्लाह तथा सुझाव दिनुहुने त्रिपुरेश्वर शिक्षा क्याम्पसका क्याम्पस प्रमुख दुर्गाप्रसाद अधिकारी तथा सोही क्याम्पसका उपप्राध्यापक नारायण बन्जाडेज्यू लगायत उक्त क्याम्पसमा अध्यापनरत सम्पूर्ण उपप्राध्यापकहरूलाई हार्दिक धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु ।

यस शोधपत्र तयारीका क्रममा आवश्यक सहयोग गर्नुहुने सहपाठी मित्रहरू तारानाथ काफ्ले, कृष्णप्रसाद काफ्ले, खेमहरि भण्डारी, मणिप्रसाद कोइराला लगायत सम्पूर्ण सहपाठी मित्रहरूलाई हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

शोध विद्यालयबाट तथ्याङ्क सङ्कलनका क्रममा आवश्यक सहयोग पुऱ्याउनु हुने शोध विद्यालयका प्रधानाध्यापक, नेपाली भाषा शिक्षण गर्ने शिक्षक मित्रहरू, अन्य विषय शिक्षण गर्ने शिक्षक मित्रहरू र कर्मचारीहरू तथा विद्यार्थी भाइबहिनीहरूले आआफ्नो ठाउँबाट पुऱ्याउनु भएको सहयोगको हृदयदेखि प्रशंसा गर्दै सबैमा हार्दिक धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु ।

मेरो अध्ययन कार्यको हरेक क्षणमा आवश्यक सहयोग तथा प्रोत्साहन प्रदान गरी आजको अवस्थासम्म ल्याइपुऱ्याउनु हुने पुजनीय पिता खिलप्रसाद कोइराला, ममतामयी माता नर्मदादेवी कोइरालाप्रति म आजीवन ऋणी छु । शोधपत्र लेखनको लागि घरायसी वातावरण सहज बनाई आवश्यक सहयोग पुऱ्याउने जीवन संगिनी सरिता कोइराला, छोरीहरू वन्दिता, ममता र छोरा सुन्दर, दिदी दुर्गा, बहिनी राधा, गीता, जमुना तथा भाइ सुदिप, रंगनाथ र शालिकराम पनि धन्यवादका पात्र बनेका छन् ।

अन्त्यमा यस शोधपत्रलाई छिटो, छरितो र शुद्ध रूपमा सुसाङ्ख्यमा टङ्कन गरी अन्तिम रूप दिने ए.एस्.पि.एम्. कम्प्युटर सेन्टरका कृष्णहरि ढुङ्गेल तथा राधाकुमारी ढुङ्गेलप्रति आभार व्यक्त गर्दै प्रस्तुत शोधपत्रको मूल्याङ्कनका लागि नेपाल भाषा शिक्षा विभाग, सिन्धुली बहुमुखी क्याम्पसमा पेश गरेको छु ।

शोधार्थी

श्रीकृष्णप्रसाद कोइराला

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

सिन्धुली बहुमुखी क्याम्पस

सिन्धुली ।

शोधसार

शोध शीर्षक	सिन्धुली जिल्लाका विद्यालयहरूमा निम्न माध्यमिक तहमा नेपाली भाषा शिक्षण गर्दा प्रयोग गरिने शैक्षिक सामग्रीको अध्ययन
शोधार्थी	श्रीकृष्णप्रसाद कोइराला
शोधनिर्देशक	उपप्राध्यापक देवीप्रसाद सुवेदी
क्याम्पस	सिन्धुली बहुमुखी क्याम्पस, सिन्धुली
शैक्षिक वर्ष	२०६४/२०६६
अध्याय/ पृष्ठ सङ्ख्या	१०+८९+२५

शोधको उद्देश्य

प्रस्तुत शोधपत्रका निम्नलिखित उद्देश्यहरू रहेका छन्:

- (क) नेपाली भाषा शिक्षणमा प्रयोग गरिने शैक्षिक सामग्रीको परिचय दिनु,
- (ख) नेपाली भाषा शिक्षणअन्तर्गतका शैक्षिक सामग्रीहरूको वर्गीकरण गर्नु,
- (ग) नेपाली भाषा शिक्षणमा प्रयोग हुने शैक्षिक सामग्रीहरूको महत्वमाथि प्रकाश पार्नु,
- (घ) सिन्धुली जिल्लाका विद्यालयमा शैक्षिक सामग्री प्रयोगको वातावरण कस्तो छ? पत्ता लगाउनु,
- (ङ) सिन्धुली जिल्लामा नेपाली भाषा शिक्षणमा शैक्षिक सामग्री प्रयोगको वास्तविक स्थिति पत्ता लगाउनु,
- (च) सिन्धुली जिल्लामा नेपाली भाषा शिक्षणमा शैक्षिक सामग्री प्रयोगका समस्या र समाधानका उपायबारे चर्चा गर्नु ।

शोधका सीमाहरू

- (क) प्रस्तुत अध्ययन सिन्धुली जिल्लाका १० ओटा सामुदायिक विद्यालयहरूमा मात्र सीमित रहेको छ ।
- (ख) प्रस्तुत शोध अध्ययन निम्न माध्यमिक तहमा नेपाली भाषा शिक्षणमा शैक्षिक सामग्रीसम्बन्धी अध्ययनमा मात्र सीमित रहेको छ ।
- (ग) सूचना सङ्कलनका लागि नेपाली भाषा शिक्षण गर्ने शिक्षकहरूले भर्ने प्रश्नावली फारम र अवलोकनकर्ताले सम्बन्धित विद्यालयमा गएको समयमा गरिएको भौतिक पक्ष, उपलब्ध शैक्षिक सामग्री तथा कक्षा अवलोकन फारमका साथै प्रधानाध्यापकसँग गरिएको अन्तर्वार्ताबाट प्राप्त तथ्यको आधारमा निष्कर्ष निकालिएको छ ।

शोध प्रक्रिया

प्रस्तुत शोधपत्रको पहिलो अध्यायमा शोधपत्रको परिचय दिइएको छ । त्यस्तै दोस्रो अध्यायमा नेपाली भाषा शिक्षणमा प्रयोग गरिएका शैक्षिक सामग्री सम्बन्धी सैद्धान्तिक खण्ड राखिएको छ । अध्याय तीनमा तालिकीकरण, विश्लेषण तथा व्याख्या खण्ड राखिएको छ । अध्याय चारमा निष्कर्ष, सुझाव तथा शैक्षिक प्रयोजन राखी यस शोधपत्र तयार पारिएको छ । शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा सिन्धुली जिल्लाका १० ओटा सामुदायिक विद्यालय र त्यस विद्यालयमा निम्न माध्यमिक तहमा अध्यापनरत नेपाली भाषा शिक्षक १० जना, उक्त विद्यालयका प्रधानाध्यापक १० जना तथा शोध निर्देशकका सुझावहरूलाई प्राथमिक स्रोतको रूपमा लिइएको छ । जसअन्तर्गत प्राथमिक स्रोतको रूपमा प्रश्नावली फारम तथा कक्षा अवलोकन फारम साथै प्र.अ.सँग गरिएको अन्तर्वार्ता फारमबाट प्राप्त तथ्यहरूलाई समावेश गरिएको छ । द्वितीय स्रोतका रूपमा विभिन्न विद्वानहरूका प्रकाशित पुस्तकहरू, पाठ्यपुस्तकहरू, पाठ्यक्रम, निर्देशिका, लघु अनुसन्धान प्रतिवेदन र विभिन्न शोधग्रन्थ रहेका छन् ।

शोध निष्कर्ष

प्रस्तुत शोध अध्ययनका क्रममा विद्यालयहरूमा शैक्षिक सामग्री प्रयोगको स्थिति अवलोकन गर्दा नेपाली भाषा शिक्षणमा मौखिक, श्रव्य, दृश्य, श्रव्यदृश्य र स्पर्श सामग्रीहरू प्रयोग गर्न सकिने अवस्था भए पनि विद्यालयहरूमा सबै सामग्रीको उचित प्रयोग हुन सकेको पाइएन । सामुदायिक विद्यालयहरूमा आर्थिक, भौतिक, प्रशासनिक आदि समस्या भएका र उचित निरीक्षण तथा मागनिर्देशनको अभावमा शिक्षकहरू समस्यामा परेका देखिन्छन् । समस्या समाधानका लागि सरकार, विद्यालय प्रशासन, विद्यालय व्यवस्थापन समिति, अभिभावक, शिक्षक तथा विद्यार्थी जस्ता सरोकारवालाहरू सधैं सजग, सक्रिय र उत्सुक रहनुपर्ने देखिन्छ । आवश्यक शैक्षिक सामग्री खरिद, निर्माण, छनोट र व्यवस्थापनका लागि छुट्टै रकमको व्यवस्था गर्नुपर्ने, शिक्षकहरूलाई शैक्षिक सामग्रीको निर्माण र प्रयोगसम्बन्धी तालिमका व्यवस्था गर्नुपर्ने, विद्यालय निरीक्षणलाई प्रभावकारी तुल्याउनु पर्ने, नमुना कक्षा सञ्चालन गर्नुपर्ने, विद्यालयको आर्थिक, भौतिक र शैक्षिक व्यवस्थापनमा जोड दिनुपर्ने, विद्यालयको वातावरण शैक्षिक सामग्री प्रयोगका लागि अनुकूल हुनुपर्ने आदि सुझाव यस शोधपत्रमा उल्लेख गरिएका छन् । नेपाली भाषा शिक्षणमा शैक्षिक सामग्री प्रयोगको अपरिहार्यतालाई यस शोधपत्रले प्रमुख प्राथमिकता दिइएको छ ।

शोधपत्रको रूपरेखा

अध्याय एक शोधपरिचय

अध्याय दुई नेपाली भाषा शिक्षणमा उपयोग हुने शैक्षिक सामग्रीको परिचय

अध्याय तीन विद्यालयमा शैक्षिक सामग्री उपयोगको वर्तमान स्थिति

अध्याय चार निष्कर्ष, सुझावहरू

सन्दर्भग्रन्थ सूची

परिशिष्ट

विषयवस्तु	विषयसूची	पृष्ठसङ्ख्या
	अध्याय—एक	
	शोध परिचय	
१. शोध परिचय		१
१.१ शोध शीर्षक		१
१.२ शोध प्रयोजन		१
१.३ समस्याकथन		१
१.४ शोध अध्ययनका उद्देश्यहरू		२
१.५ पूर्वकार्यको समीक्षा		२
१.६ अध्ययनको औचित्य		१२
१.७ अध्ययनका सीमाहरू		१३
१.८ शोधविधि		१३
(अ) प्राथमिक स्रोत		१३
(आ) द्वितीय स्रोत		१४
(ख) अध्ययन जनसङ्ख्या		१४
(ग) सामग्री निर्माण र तथ्याङ्क सङ्कलन		१४
(घ) व्याख्या तथा विश्लेषण		१४
१.९ शोपत्रको रूपरेखा		१५

अध्याय दुई

नेपाली भाषा शिक्षणमा उपयोग हुने शैक्षिक

सामग्रीको परिचय

२.१ विषय प्रवेश		१६
२.२ भाषा शिक्षणमा शैक्षिक सामग्रीको उपयोगिता एवम् आवश्यकता		१७
२.३ शैक्षिक सामग्रीको प्रयोगबाट हुने फाइदा		१८
२.४ असल शैक्षिक सामग्रीका प्रमुख विशेषताहरू		१८
२.५ शैक्षिक सामग्रीको वर्गीकरण		१९

२.५.१ मौखिक सामग्री	२०
२.५.१.१ प्रश्नहरू	२१
२.५.१.२ उदाहरणहरू	२१
२.५.२. दृश्य सामग्री	२१
२.५.२.१. पाटीहरू	२१
क) कालोपाटी	२२
ख) फलाटिन पाटी	२२
(ग) चुम्बकीय पाटी	२२
(घ) श्वेतपाटी (मार्कर बोर्ड)	२३
२.५.२.२ गोजी तालिका	२३
(क) बनाउने तरिका	२३
२.५.२.३ प्रक्षेपक (प्रोजेक्टर)	२४
(क) उर्ध्वशीर प्रक्षेपक (ओभरहेड प्रोजेक्टर)	२४
(ख) स्लाइड प्रक्षेपक	२५
(ग) अपारदर्शी प्रक्षेपक	२५
२.५.२.४ सूचना/प्रदर्शन पाटी/(बुलेटिन/डिस्प्ले बोर्ड)	२५
२.५.२.५ टुक्रे अक्षर	२७
२.५.२.६ पत्तीहरू	२७
२.५.२.७ चित्रहरू	२८
२.५.२.८ चार्ट/ग्राफ	२८
२.५.२.९ तालिका	२९
२.५.२.१० प्रतिमूर्ति	२९
२.५.२.११ व्यङ्ग्य चित्र (कार्टून)	२९
२.५.२.१२ तस्वीर (फोटो)	२९
२.५.२.१३ चित्रकथा	३०
२.५.२.१४ मानचित्र	३०
२.५.२.१५ पोष्टर	३०
२.५.२.१६ वास्तविक वस्तु	३०

२.५.२.१७ पाठ्यपुस्तक	३१
२.५.२.१८ कक्षा पुस्तकालय	३१
२.५.२.१९ नक्सा/ग्लोब	३१
२.५.२.२० स्थानीय वातावरण	३१
२.५.२.२१ इमेल	३२
२.५.२.२२ इन्टरनेट	३२
२.५.२.२३ शब्दकोश	३२
२.५.२.२४ शिक्षक निर्देशिका, पाठ्यक्रम र पाठ्यक्रम विस्तृतीकरण पुस्तिका	३३
२.५.३ श्रव्य सामग्री	३३
२.५.३.१ रेडियो	३३
२.५.३.२ टेपरेकर्डर	३४
२.५.३.३ ग्रामोफोन	३४
२.५.३.४ टेलिफोन	३५
२.५.४ श्रव्यदृश्य सामग्री	३५
२.५.४.१ चलचित्र	३६
२.५.४.२ टेलिभिजन	३७
२.५.४.३ भि.सि.डि, डि.भि.डि. र भिडियोडेक	३७
२.५.४.४ कम्प्युटर	३८
२.५.४.५ भाषा प्रयोगशाला	३८
२.५.४.६ शिक्षक	३९
२.५.५ स्पर्श सामग्री	४०
२.५.६ शैक्षिक सामग्री निर्माणका लागि स्थानीय सामग्रीको प्रयोग	४०
२.५.७ अन्य विषय र शैक्षिक सामग्रीको प्रयोग	४१
२.५.८ सारांश	४१

अध्याय तीन
तथ्याङ्कको व्याख्या तथा विश्लेषण
विद्यालयमा शैक्षिक सामग्री प्रयोगको वर्तमान स्थिति

३.१ विषयप्रवेश	४२
३.२ शोध विद्यालयहरूको वर्तमान अवस्था	४३
३.२.१ भौतिक अवस्था	४३
३.२.२ आर्थिक अवस्था	४५
३.३ विद्यालयहरूमा विद्यार्थी, फर्निचर र शिक्षक विवरण	४६
३.४ नि.मा.वि. तहमा नेपाली शिक्षण गर्ने शिक्षकहरूको शैक्षिक स्थिति	५५
३.५ शोध विद्यालयका प्रधानाध्यापकको अवस्था	५६
३.६ शोध विद्यालयमा भएका शैक्षिक सामग्रीहरूको अवस्था	५८
३.७ दैनिक प्रयोगका सामग्रीको अवस्था	६२
३.८ कविता शिक्षणमा शैक्षिक सामग्रीको प्रयोगको स्थिति	६३
३.९ कथा शिक्षणमा शैक्षिक सामग्रीको प्रयोगको स्थिति	६४
३.१० प्रबन्ध शिक्षणमा शैक्षिक सामग्रीको प्रयोगको स्थिति	६५
३.११ जीवनी शिक्षणमा शैक्षिक सामग्रीको प्रयोगको स्थिति	६७
३.१२ एकाङ्की शिक्षणमा शैक्षिक सामग्रीको प्रयोगको स्थिति	६८
३.१३ वादविवाद शिक्षणमा शैक्षिक सामग्री प्रयोगको स्थिति	६९
३.१४ निवेदन तथा चिठी शिक्षणमा शैक्षिक सामग्रीको प्रयोगको स्थिति	७०
३.१५ व्याकरण शिक्षणमा शैक्षिक सामग्री प्रयोगको स्थिति	७१
३.१६ प्रश्नावली र कक्षा अवलोकनका आधारमा अध्ययन विश्लेषण	७२
३.१७ शैक्षिक सामग्री प्रयोगमा देखिएका समस्याहरू र समाधानका उपायहरू	७३
३.१७.१ आर्थिक समस्या र समाधानका उपायहरू	७४
३.१७.२ भौतिक समस्या र समाधानका उपायहरू	७५
३.१७.३ प्रशासनिक समस्या र समाधानका उपायहरू	७६
३.१७.४ विद्यालय निरीक्षणको समस्या र समाधानका उपायहरू	७७
३.१७.५ मूल्याङ्कनको समस्या र समाधानको उपाय	७७

३.१७.६ पेसाप्रति उत्तरदायित्वको कमी र समाधानको उपाय	७८
३.१७.७ परम्परागत धारणा र समाधानका उपाय	७८
३.१८ विधागत रूपमा शैक्षिक सामग्रीको प्रयोगको तुलनात्मक अध्ययन	७९
३.१९ सारांश	८१

अध्याय चार

निष्कर्ष र सुझाव

४.१. निष्कर्षहरू	८२
४.२. सुझावहरू	८६
४.३. प्रस्तुत शोधपत्रको शैक्षिक प्रयोजन	८७
४.४ भावी अनुसन्धानका लागि सम्भाव्य शोध शीर्षकहरू	८९

तालिका सूची

तालिका विवरण	पृष्ठसङ्ख्या
तालिका नं. १ शैक्षिक सामग्रीको वर्गीकरण	२३
तालिका नं. २ श्री प्रकाशोदय मा.वि. खुरहरी विद्यार्थी विवरण	५३
तालिका नं. ३ श्री मा.वि. महभीर, खोलागाउँ विद्यार्थी विवरण	५४
तालिका नं.-४ श्री हिराथुम्की मा.वि. तोश्रामखोला विद्यार्थी विवरण	५५
तालिका नं.-५ श्री नि.मा.वि. जोगीडाँडा विद्यार्थी विवरण	५६
तालिका नं.६ श्री भीमसेन नि.मा.वि. तिल्पुडडाँडा विद्यार्थी विवरण	५७
तालिका नं. :७ श्री बैकटेश्वर उ.मा. वि. बाहुनतिल्पुड विद्यार्थी विवरण	५८
तालिका नं. ८ श्री जनप्रेमी उ.मा.वि. स्याङ्ती विद्यार्थी विवरण	५९
तालिका नं. ९ श्री उ.मा.वि. लाम्पनबतासे विद्यार्थी विवरण	५९
तालिका नं. १० श्री मा.वि. बाडरिङफेदी विद्यार्थी विवरण	६०
तालिका नं.११ श्री उ.मा.वि. मभुवा दोभान विद्यार्थी विवरण	६१
तालिका नं. १२ नि.मा.वि. तहमा नेपाली शिक्षण गर्ने शिक्षकहरूको शैक्षिक स्थिति	६२
तालिका नं.१३ शोध विद्यालयका प्रधानाध्यापकहरूको विवरण	६४
तालिका नं. १४ शोध विद्यालयमा भएका शैक्षिक सामग्रीहरूको अवस्था	६५
तालिका नं. १५ दैनिक प्रयोगका सामग्रीको अवस्था	६६
तालिका नं. १५ दैनिक प्रयोगका सामग्रीको अवस्था	६९
तालिका नं. १६ कविता शिक्षणमा शैक्षिक सामग्रीको प्रयोगको स्थिति	७०
तालिका नं. १७ कथा शिक्षणमा शैक्षिक सामग्रीको प्रयोगको स्थिति	७१
तालिका नं. १८ प्रबन्ध शिक्षणमा शैक्षिक सामग्रीको प्रयोगको स्थिति	७३
तालिका नं. १९ जीवनी शिक्षणमा शैक्षिक सामग्रीको प्रयोगको स्थिति	७४
तालिका नं. २० एकाङ्की शिक्षणमा शैक्षिक सामग्रीको प्रयोगको स्थिति	७५
तालिका नं. २१ वादविवाद शिक्षणमा शैक्षिक सामग्री प्रयोगको स्थिति	७६
तालिका नं. २३ निवेदन तथा चिठी शिक्षणमा शैक्षिक सामग्रीको प्रयोगको स्थिति	७७
तालिका नं. २३ व्याकरण शिक्षणमा शैक्षिक सामग्री प्रयोगको स्थिति	७८
तालिका नं. २४ विधागत रूपमा शैक्षिक सामग्रीको प्रयोगको तुलनात्मक अध्ययन	८६

सङ्क्षेपीकरण सूची

संक्षिप्त रूप

पूरा रूप

प्रा.वि.	प्राथमिक विद्यालय
नि.मा.वि.	निम्नमाध्यमिक विद्यालय
मा.वि.	माध्यमिक विद्यालय
उ.मा.वि.	उच्च माध्यमिक विद्यालय
जि.शि.का.	जिल्ला शिक्षा कार्यालय
प्र.अ.	प्रधानाध्यापक
वि.व्य.स.	विद्यालय व्यवस्थापन समिति
वि.सं.	विक्रम सम्वत
प्रा.	प्राध्यापक
क्र.सं.	क्रम सङ्ख्या
डा.	डाक्टर
त्रि.वि.वि.	त्रिभुवन विश्वविद्यालय
क्षे.शि.नि.	क्षेत्रीय शिक्षा निर्देशनालय
प्रा.शि.	प्राथमिक शिक्षक
नि.मा.शि.	निम्न माध्यमिक शिक्षक
मा.शि.	माध्यमिक शिक्षक
प्र.सं.	प्रथम संस्करण
द्वि.सं.	द्वितीय संस्करण
तृ.सं.	तृतीय संस्करण
गा.वि.स.	गाउँ विकास समिति
ता.न.पा.	तानसेन नगरपालिका